

Tartu Ülikool
Sotsiaal ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika
Sotsiaaltöö-ja sotsiaalpoliitika eriala

Margit Hiiekivi

Naiste kogemused paarisuhtevägivallast väljumisel ja abi saamisel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: MA Kadri Soo

TARTU 2015

Autorideklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Margit Hiiekiviv 01.06.2015

Abstract

The research titled „Women experiences with ending intimate partner violence and receiving help“. It focuses on finding out how women describe their experiences with withdrawing from domestic violence, receiving help and what further help they might have needed.

In the theory part of the research, various theories have been used to explain possible causes of intimate partner violence, patterns of violent relationships and restrictions and complications of exiting the relationships. The empiric material is based on five women interviews who were receiving Womens' Support and Resource Centre services. The outcome titles are the women experiences with ending intimate partner violence, services received from the Support Centre including social counselling, housing services, psychological and legal help.

The research outcome shows that it is difficult and complicated for women to end intimate partner violence because women believe they are to blame for the violent treatment. Women also believe that violence will stop if they obey their partners. Women are saying the knowledge of patterns of intimate partner violence, supportive attitude of professionals and possibilities of getting needed assistance, helped them to decide to start living violent free life.

As part of social counselling it was important for women that counsellors accompanied them to visits to other organisations and the professionals attitudes toward women. Housing services offered the opportunity to distance themselves from the violence and provided the environment to think and make decisions in peace.

Psychological and legal services were considered as highly important. Psychological counselling was valued very important for improving women's self confidence and emotional healing but in their opinion more frequent psychological counselling would have been beneficial. Legal help provided the knowledge and understanding of women's rights and on occasions this new found wisdom lead women to turn to court to protect their rights. Issues arose with cases involving custody and visiting rights of children, in instances where the violent father had equal rights for the children.

Women with children believed childre and/or nursery services would be helpful. Women found it very important that all services were free of charge, which made necessary help available and accessible for them.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
I Probleemi taust.....	6
1.1 Vägivalla mõiste.....	6
1.2 Vägivalla liigid.....	7
1.3 Teoreetilised lahtekohad vägivalla seletamisel.....	7
1.4 Paarisuhtevägivalla tsükkel ja tagajärjed.....	11
II Naiste Tugikeskused.....	13
2.1 MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus.....	13
2.2 MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskuses pakutavad teenused.....	14
2.3 Naised paarisuhtevägivalla ohvritena uuringute ja naiste tugikeskuste statistika järgi.....	16
Probleemi seade.....	17
III Metoodika.....	18
3.1 Uurimismeetod.....	18
3.2 Intervjueeritavad ja uurimuse käik.....	18
3.3 Analüüsimeetod.....	19
IV Analüüsi tulemused ja arutelu.....	20
4.1 Naiste teadlikkuse kasv paarisuhtevägivallast ning vägivallaringist väljumine.....	20
4.2 Arvamused Tugikeskuse sotsiaalnõustamise teenusest ning abi küsimine teiste asutuste spetsialistidelt.....	23
4.2.1 Tugikeskuse sotsiaalteenus.....	24
4.2.2 Naiste kontakt teiste abi andvate spetsialistidega.....	24
4.3 Majutusteenusel viibimise kogemused.....	26
4.3.1 Majutusteenuse olulisus.....	26
4.3.2 Maja turvalisus.....	28
4.3.3 Omavahelised suhted.....	28
4.4 Psühholoogiline abi.....	39
4.5 Juriidiline abi.....	31
4.6 Abi mida veel vajatakse.....	32
Kokkuvõte.....	34
Kasutatud kirjandu.....	36
Lisa1. Intervjuukava.....	40

Sissejuhatus

ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis on sätestatud kõigile inimestele võrdsed õigused elule, vabadusele, turvalisusele, väärikusele ning vaimsele ja füüsilisele puutumatussele (Universal Declaration of Human Rights 2015). Vägivalla all kannatanutel on inimõigused rikutud.

Tagajärjed võivad olla laastavad kannatanute igapäevasele toimetulekule kui ka laiemalt vaadatuna tervele ühiskonnale. Kuritegevusstatistika näitel esineb kõige sagedamini olukordi, kus perevägivalla toimepanijaks on mees ja kannatanuks naine (Surva 2015:38).

Linno, Soo ja Stömpl (2011) väidavad, et perevägivald on peidetud probleem, kuna ohver võtab tihtilugu vägivalla eest vastutuse ning loodab, et vägivallatsejale meelejärele olemine lõpetab vägivalla. Vägivalla sh, perevägivalla tagajärjel on kahjustatud ohvri tervis, pärsitud majanduslik, sotsiaalne toimetulek ning raskendatud tööturule sisenemine või seal püsimine (Linno jt 2011). Vägivaldses peres kasvamine võib taastoota ebavõrdset soorollide jaotust põlvkonniti (Bancroft jt 2007). Vägivalla lõpetamine nõuab ohvritelt teadlikkust iseenda soovide ja tunnetest ning vastupidavust nende täide viimisel. Vägivallaringist pääsemiseks vajavad naised kõrvalist abi ning turvalist pelgupaika .

Vägivalla, sh perevägivalla ohvritel on võimalus abi saamiseks pöörduda politseisse, naiste tugikeskuste,- ohvriabi,- tugitelefoni- ja kohalike omavalitsuste poole, kuid neist kõige otsesemalt tegelevad perevägivalla ohvritega naiste tugikeskused.

MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskuseskeskustes on võimalus saada naistel ja nende lastel erinevaid teenuseid- psühholoogilist, juriidilist- ja sotsiaalnõustamist ning varjupaigateenust. Varem ei ole keegi uurinud Naiste Tugi-ja Teabekeskuses olnud naiste kogemusi paarisuhtevägivallast väljumisel ning abi saamisel.

Bakalaureusetöö eesmärk on teada saada naiste kogemustest paarisuhtevägivallast väljumisel ning nende arvamustest Naiste Tugi-ja Teabekeskusest saadud abist.

Naiste arvamusede saadud abi tõhususe kohta on oluline, et teha järeldusi ohvrite vajadustest ning seejärel leida võimalusi parandada abistamist.

Bakalaureusetöö esimeses peatükis annan ülevaate perevägivalla tähendusest, liikidest, teooriatest ja vägivalla mõjust naistele. Teine peatükk annab ülevaate MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskuse ajaloost ja teenustest. Kolmandas peatükis esitatakse uurimuse probleemipüstitus ja ülevaade meetodi valikust, uuringu läbiviimise protseduurist ning uuritavatest. Neljandas peatükis uurimustulemuste analüüs ja nende arutelu ning seejärel uurimustöö kokkuvõt

I. Probleemi taust

1.1 Vägivalla mõiste

Vägivald on keeruline defineerida kuna arusaam vägivallast on ajas muutuv ja kultuuriti erinev. Vägivalla mõtestamisel on oluliseks kriteeriumiks tahtlik sihipärane kahju tekitamine. Maailma Terviseorganisatsiooni (edaspidi WHO) definitsiooni järgi jaguneb vägivald enese vastu suunatud vägivallaks (nt. suitsiid), kollektiivseks vägivallaks (nt. sõjad) ja vägivallaks teise inimese vastu (Krug jt 2002).

Käesolevas bakalaureusetöös tuleb juttu vägivallast teise inimese vastu. Nimelt on võetud fookuseks intiimpartneri poolt vägivald kogunud naised, mistõttu on oluline selgitada kõigepealt naistevastase vägivalla mõistet.

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon (edaspidi EN konventsioon) määratleb naistevastast vägivald kui naiste inimõiguste rikkumist ning naiste diskrimineerimist, mille tulemusena või võimaliku tulemusena tekitatakse naisele füüsilisi, seksuaalseid, psühholoogilisi või majanduslikke kahju (Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon 2011:5).

Juhul kui naiste vastu suunatud vägivald leiab aset pereringis, siis nimetatakse seda perevägivallaks. EN konventsiooni kohaselt nimetatakse perevägivald igasuguseks füüsiliseks, seksuaalseks, psühholoogiliseks ja majanduslikuks vägivallaaktiks, mis leiab aset perekonnas endiste või praeguste abikaasade, partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas (Euroopa Nõukogu naistevastase....2011:5). Perevägivallaks loetakse ka seda, kui laps on vanematevahelise vägivalla tunnistajaks või on keegi teine pereliige tema suhtes vägivaldne (Linno jt 2011).

Kuritegevuse statistika järgi hõlmab suur osa perevägivallast paarisuhtevägivald, kus 93% juhtudest oli vägivallatsejaks mees ja ohvriks naine (Surva 2014:38). Aga samas eristab paarisuhtevägivald perevägivallast see, et siin võib olla tegemist ka kohtingupartneriga, kes ei ela koos ega moodusta perekonda.

Paarisuhtevägivald on praeguse või endise partneri poolt toime pandud käitumine, mis võib hõlmata psühholoogilist, füüsilist, seksuaalset ja majanduslikku vägivald. Vägivald lähisuhtes võib põhjustada ohvrile süstemaatilisi psühholoogilisi ja füüsilisi traumasid ja majanduslikku kahju (Euroopa parlamendi... 2012:18). Paarisuhtevägivald võib leida aset nii heteroseksuaalsete kui ka samasooliste paaride seas.

Paarisuhtevägivalda on tihtilugu keeruline tõendada, kuna vägivald toimub koduseinte vahel ja vägivalla tagajärjed ei pruugi olla silmaga nähtavad. Vägivallatseja kasutab paarilise vastu erinevaid endale allutamise viise. Alati ei kasutata füüsilist vägivalda, piirduakse vaimse terroriga, mis on kannatanule psüühiliselt veelgi laastavam. Järgnevalt annan lühiülevaate vägivalla liikidest.

1.2 Vägivalla- liigid

Vägivalda, sh pere- ja paarisuhtevägivalda liigitatakse psühholoogiliseks, füüsiliseks, seksuaalseks ja majanduslikuks. Psühholoogiline vägivald on kõige levinum ja kõige raskemini tõendatav vägivallavorm, see esineb tavaliselt koos teiste vägivallaliikidega.

Psühholoogiliseks vägivallaks (ka vaimne ja emotsionaalne) nimetatakse tahtliku ja järjepideva teise inimese alandamist ja vaimselt haiget tegemist (Linno jt 2011:6). Vägivallaks loetakse ka lemmikloomade julma kohtlemist teise hirmutamiseks (Lähisuhde-ja perhevägivallan ehkäisyyn, puutumiseen ja hoitoon 2008:7).

Füüsiline vägivald on tahtlik jõu kasutamine teise inimese vastu, tekitades sellega teisele füüsilist valu, vigastusi või isegi surma (Linno jt 2011:6).

WHO (2010:11) järgi on *seksuaalvägivald* igasugune tahtevastane seksuaalvahekord või seksuaalvahekorda astumise katse, soovimatud seksuaalse alatooniga kommentaarid, soovimatud lähenemiskatsed või peale sunnitus seksuaalse sisuga teod teise isiku poolt, olenemata tema suhtest ohvriga ja olenemata toimepaneku kohast (kodus, tööl või mujal). Paarisuhtes toimuva seksuaalse vägivalla põhjused võivad peituda patriarhaalsetes arusaamades (WHO 2010).

Majandusliku vägivalla korral kontrollib vägivallatseja partneri raha kasutamist eesmärgiga muuta partner vägivallatsejast sõltuvaks ning pärsida tema iseseisvat materiaalist toimetulekut (Linno jt 2011:6).

1.3. Teoreetilised lähtekohad vägivalla seletamisel

Vägivaldse käitumise põhjuseid saab seletada inimese isiksuse eripära silmas pidades, kultuuri ja ühiskonna mõjule viidates või lähtudes lapsepõlves läbielatud, vägivallakogemustest ja puudulikust vanemlikust kasvatuses. Töös käsitlen nelja vägivalla

lähenemisviisi, sotsiaalse õppimise teooriat, feministlikku teooriat, ökoloogilist lähenemisviisi ning paarisuhtevägivalla tüpoloogiat.

Sotsiaalse õppimise teooria töötas algselt välja Bandura väites, et lapsed õpivad käitumismustreid ja olukordade lahendamise viise oma vanematelt nende praktikaid jäljendades. Vägivaldses peres kasvanud laps võib võtta tulevikus konfliktisituatsioone lahendades eeskujuks vanemate käitumismustri (Bandura 1971, Mihalic ja Elliott 1997 kaudu). Ühesõnaga, kui laps on lapsepõlves näinud pealt vägivaldset käitumist või olnud ise vägivalla ohver on tal tekkinud arusaam, et selline käitumisviis on aktsepteeritav.

Bancroft ja Silverman (2007) tuginedes praktikale väidavad, et perevägivalla pealtnägemine suurendab tõenäosust, et poisid hakkavad täiskasvanuikka jõudes tarvitama partneri vastu vägivalda ja muid alandavaid, psühholoogiliselt kuritarvitavaid ja agressiivseid võtteid kasutama. Tüdrukud, kes kasvavad vägivallaprobleemidega perekonnas, võivad vägivallatsejat jälgides kujundada oma arusaama mehe rollist ning järeldada, et mees on peres domineeriv pool ning vägivalla kasutamine naise suhtes on aktsepteeritav. Selline soorollide sotsialiseerumine taastoodab vägivalla ülekandumist põlvkonniti (Bancroft jt 2007). Tütarlaps õpib rollimudeli, kus ta on suhtes alluv ning kuuletuv pool ja arvab, et vägivald on aktsepteeritav käitumine. Täiskasvanueas ei pruugigi ta vägivaldses suhtes olles taibata kogetava vägivalla väärust ning pöörduda abi otsima.

Bell ja Naugle (2008) järgi *feministlik lähenemine* käsitleb peamiselt naiste vastu suunatud vägivalda, mis tuleneb ühiskonnas eksisteerivatest patriarhaalsetest väärtushinnangutest. Ebavõrdsete soorollide jaotus õigustab naistevastast vägivalda, mille tulemusena on naised paigutatud ühiskonnas meestest alamale positsioonile. Vägivalla kasutamine on teadlik valik, et allutada naise endale kuuletuma. Uuringute tulemusest selgub, et patriarhaalseid väärtusi hindavad mehed on naiste suhtes vägivaldsemad, kui mehed, kes on demokraatlikumate vaadetega (Bell jt 2008:1097).

Kultuuris levinud vägivalda soosivad ja ohvreid süüdistavad hoiakud aitavad meeste agressiivset käitumist õigustada (Jeffrey jt 2013). Feministliku teooria kohaselt on patriarhaalses ühiskonnas meestel rohkem poliitilist, majanduslikku ja sotsiaalset võimu kui naistel, meeste vägivald naiste vastu on õigustatud, kuna eeldatakse, et naine peab mehele kuuletuma. Oma positsiooni säilitamiseks võivad mehed kasutada füüsilist, psühholoogilist,

seksuaalset kui ka majanduslikku vägivalda. Ühesõnaga võimu ebavõrdne jaotumine meeste ja naiste vahel toimub nii ühiskonna tasandil kui ka peresfääris (Jeffrey jt 2013). Sellises ühiskonnas kasvades on vägivalda kannatanud naisel keeruline abi otsida, kuna naiste väärkohtlemist ei võeta ühiskonnas (tõsise) probleemina.

Uuringu „Sooline palgalõhe Eestis“ tulemustest selgub, et naised on üldjuhul meestega võrreldes tööturul materiaalselt vähem tasustatud (Anspal, Rõõm 2010:27). Eurostati andmetel oli 2007. aastal meeste ja naiste keskmine palga erinevus 30,3% (Anspal jt 2010). Naistel emapuhkusel olles väheneb materiaalne sissetulek veelgi ning võib juhtuda, et jäädakse partnerist materiaalselt sõltuvaks. Vägivallatsejast materiaalselt sõltumine süvendab veelgi arvamust, et ei suudeta lapsega üksi hakkama saada ning seetõttu ei otsita ka abi.

Järgmiseks tuleb juttu vägivalda *ökoloogilisest mudelist*, mille kohaselt toimub indiviidi, perekonna ja keskkonna vahel ja sees interaktsioon, mis mõjutab indiviidi väärtushinnanguid ja toimetulekuvõimet. Kui tasandite sees on vägivalda soosivaid hoiakuid, siis vägivalda võetakse loomuliku elu osana (Preventing intimate partner and sexual violence against women 2010). Ökoloogiline mudel aitab mõista vägivalda olemust läbi nelja taseme.

Esimene tasand sisaldab individuaalseid tegureid ning püüab välja selgitada iseloomujooni, mis võivad tekitada vägivaldset käitumist. Siinkohal peetakse silmas ka täiskasvanute lapsepõlve negatiivseid kogemusi, haridustaset, sissetulekut. Ebaterve suhtumine lapsesse, hooletusse jätmine või väärkohtlemine on eelsoodumuseks vägivaldele käitumisele. Antisotsiaalsete isikuomadustega (agressiivsus, empaatiavõime puudumine) inimestel on suurem tõenäosus kasutada vägivalda partneri ja lähedaste vastu. Naised, kes on kogenud lapsepõlves vägivalda, kannatavad suurema tõenäosusega vägivaldset kohtlemist ka täiskasvanueas (Preventing intimate...2010:19). Lapsepõlves vägivalda kogenud naistel võib kujuneda endast ebaterve mina-pilt ning vägivaldses suhtes olles võib juhtuda, et nad ei otsi ka abi.

Teine tase hõlmab lähimat sotsiaalset võrgustikku, sõbrad ja pereliikmed mõjutavad üksteise käitumist. Sõpruskonnas soosiv suhtumine vägivalda tekitab kujutelma, et vägivaldne käitumine on lubatud (Preventing intimate...2010:19). Ühesõnaga vägivalda soosiv interaktsioon lähivõrgustiku vahel kujundab väära arusaama õigest eluviisist.

Kolmas tasand hõlmab kogukonda, milles perekond ja inivid toimivad (Preventing intimate ... 2010:19). Kui kuritegevus ja vägivaldsus on kogukonnas aktsepteeritav siis on see platvormiks vägivalda levikule perekonnas ning sõpruskonnas.

Neljandaks on ühiskonnas ja kultuuris valitsevad hoiakud, normid ja väärtusüsteemid. Näiteks aksepteeritavad patriarhaalsed hoiakud või hoiakud vägivalda (Preventing intimate...2010). Ühiskond, kus domineerivad jäigad traditsioonilised soorollid ja soostereotüübid, mis rõhutavad meeste võimu naiste üle, naise pidamist mehe omandiks, samuti arusaamad isikutevahelise konflikti lahendamisest ja füüsilisest karistamisest. Seadused sellises ühiskonnas ei näe vajadust kaitsta ega rahastada abistavaid tugisüsteeme, mis kaitseksid paarisuhtevägivalda all kannatanuid.

Johnsoni tüpoloogia aitab mõista paarisuhtevägivalda iseloomujooni ja seletab lahti vägivalda tüüpide eripära. Johnsoni (2008) käsitluses on nelja tüüpi vägivalda paarisuhtes: süstemaatiline (patriarhaalne terrorism) ja situatsiooniline vägivald, vägivaldne vastuhakk ning vastastikune vägivaldne kontroll. Nende liikide erinevuseks on süstemaatilise kontrolli olemasolu ja sagedus paarisuhtes. Süstemaatiline kontroll väljendub vägivaldseja kontrollivas käitumises, mille eesmärgiks on allutada teist inimest enda taatele (Johnson 2008).

Johnson ja Leone (2005) väidavad, et süstemaatilise vägivalda korral on vägivald paarisuhtes enamjaolt ühepoolne. Süstemaatiline kontroll on patriarhaalses terrorismis keskne käitumisviis. Vägivaldseja on väga tugeva omandiinstinktiga, ülimalt armukade ja kontrolliva käitumisviisiga. Esindatud on füüsiline, vaimne, seksuaalne kui ka materiaalne vägivald. Lastega manipuleerimine ja sotsiaalne isoleerimine on tavapärased. Võimu tagamiseks võib vägivaldseja keelata partneril ära suhtluse vanemate ja sõpradega, tööl ja koolis käimise, partner on vägivaldsejast materiaalselt sõltuv (Johnson, Leon 323-324). Vägivaldseja kontrolliv käitumisviis, naise sotsiaalne isoleerimine ning lastega manipuleerimine tekitab olukorra, kus ohver on oma murega üksi ning madala enesehinnangu ja hirmu tõttu ei julge kuhugi abi saamiseks pöörduda.

Vägivalda aluseks on hoiakud ja väärtushinnangud, mitte tunded. Soov allutada partner oma taatele on järjepidev. Umbes 90% süstemaatilise vägivalda kasutajatest on mehed (Johnson 2008).

Situatsiooniline vägivald erineb süstemaatilisest vägivaldast, kuna seal puudub järjepidev kontrolliv käitumine (Johnson 2008). Vägivalda ajendiks võib olla lahendamata omavaheline probleem või emotsionaalne pingeseisund. Oluline on siinkohal ära märkida, et vägivald ei

ole järjepidev vaid on emotsionaalse pingeseisundi ja vähese impulsside kontrolli tõttu tekkinud. Situatsiooniline vägivald võib hõlmata nii füüsilise kui ka vaimse vägivalda juhtumeid, kuid selle tagajärjed ei ole nii tõsised kui süstemaatilise vägivalda korral. Situatsioonilise vägivalda korral võivad vägivaldaakti alustajateks olla mõlemad pooled, vägivalda põhjused võivad olla paariti ja situatsiooniti erinevad. Situatsioonilise vägivalda põhjusteks võib olla erinevate maailmavaadete inimesed, erinev arusaam laste kasvatamise küsimustes või puudulik suhtlemisoskus ning katse partneri tähelepanu saada (Johnson 2008).

Vägivaldne vastuhakk on enda kaitsmine süstemaatilise vägivalda korral, siinkohal on inimese eesmärk ennast kaitsta vägivaldast eest, põgenemise või vastuhakkamise näol (Johnson 2008). Vastupanu kasutab suuremalt jaolt naised. Vastuhakkaja ei kasuta enda kaitseks süstemaatilist kontrolli, kuigi füüsilise vastupanu käigus võib vägivaldast saada tõsiseid vigastusi või isegi surma (Johnson 2008).

Vastastiku vägivaldse kontrolli puhul mõlemad partnerid kasutavad vägivalda teise üle kontrolli saavutamiseks. Sellises suhtes kasutavad mõlemad süstemaatilist kontrolli (Johnson 2008).

1.4. Paarisuhtevägivalda tsükkel ja tagajärjed

Lenore Walker on välja töötanud vägivaldaringi, mis selgitab, miks paarisuhtevägivalda all kannatanud ei otsi abi vägivaldast pääsemiseks. Vägivaldaring koosneb kolmest etapist: pinge kogumise faas, plahvatuse faas ja mesinädalate faas (Walker 1979, Ali ja Naylor 2013 kaudu).

Esimeses faasis pinge ja pettumus koguneb, mees domineerib ja ähvardab oma partnerit. Selles faasis on kõige suurem tõenäosus, et kannatanu otsib abi või mõtleb põgenemise peale. *Teises faasis* vallandub vägivaldaakt. Vägivaldne käitumine võib võtta erinevaid vorme, esineda füüsilise, psühholoogilise või seksuaalse kuritarvitamisena. Tavaliselt esinevad mitu vägivaldaliiki paralleelselt, näiteks emotsionaalne vägivald koos füüsilise ja seksuaalse vägivaldaga. Ohver võib tunda juhtunu pärast süütunnet ja valehäbi, mille tõttu ei otsita ka abi. *Kolmandas faasis* keskendub andestuse otsimisele ja kaotatud usalduse taasvõitmisele. Seda etappi iseloomustab vägivaldse partneri lubadused ennast muuta. Mesinädalate faasis on vägivaldast eriti tähelepanelik ja armastusväärne oma partneri vastu (Walker 1979, Ali ja Naylor 2013 kaudu). Kannatanul võib tekkida lootus, et partner muudab oma vägivaldset käitumist.

Selline tsükliline käitumine tekitab ohvris usu, et kõik saab korda, kui tema enda käitumist kohandab partneri meeleolude järgi. Vägivalla all kannatanu hakkab süüdistama ennast ja püüab olla partnerile igati meelepärane. Pidevalt alandav käitumisviis partneri poolt võib tekitada naises uskumuse, et ta ei tule ilma partnerita toime. Mida kauem on paarisuhe kestnud, seda harvemaks ja lühemaks jäävad mesinädalate perioodid. (Walker 1979, Ali ja Naylor 2013 kaudu).

Vägivaldsesse suhtesse jäämist soodustavad veel sotsiaal, - majanduslikud,- ja kultuurilised tegurid, näiteks hirm partneri kättemaksu ees, võimetus rahaliselt hakkama saada, kartus jääda tõrjutuks perekonnas ja kogukonnas. (Ali, Naylor 2013).

Paarisuhtevägivald mõjub ohvri enesehinnangule laastavalt, pärsib sotsiaalseid oskusi, julgust üksi toime tulla ja iseseisvat otsustamist. Samuti võib see hävitada usu lähedasest ja õnnelikkust suhtest, tekitab vägivallaohvris häbi,-süü-ja üksildustunnet (Linno jt 2011:20-21). Krug jt (2002) tõdeb, et mida kauem on naine olnud vägivaldses suhtes seda tõsisemad on tagajärjed tervislikule seisundile. Füüsilise vägivalla tagajärjed tervisele võivad olla erinevate kehaosade vigastused ja seoses sellega tööturult kõrvale jäämine. Vaimse vägivalla all kannatajad võivad hakata kuritarvitama alkoholi ja narkootiliseid aineid, võivad kannatada söömise-ja unehäirete all. Vaimne vägivald võib tekitada ka foobiaid, paanikahäireid, posttraumaatilist stressihäiret ja suitsiidi katseid (Krug jt 2002).

II Naiste Tugikeskused

Naiste tugikeskused (eelnevalt varjupaigad) abistavad perevägivalla ohvrid ja nende lapsi. Hetkel on Eesti erinevates maakondades 13 tugikeskust, mis pakuvad abi perevägivalla ohvritele ja nende lastele. 2015.aastal said tugikeskused riigi rahastuse, mis tagab nende jätkusuutlikuse.

Kõik naiste tugikeskused peavad kasutama töös ohvritega ühist mõttemalli ehk respektierima naise õigust teha ise oma elu puudutavaid otsuseid. Sekkumise eesmärgiks on vägivalla lõpetamine, mitte paarisuhte lõpetamine (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus koos finantsplaaniga 2014). Eestis hakati perevägivallast rohkem rääkima 21. sajandi alguses, kui sotsiaalministeeriumi uurimusest selgus, et aastas saab vägivalla tõttu vigastusi üle 40 tuhande naise (Pettai, Proos 2013). Järgnevalt annan ülevaate MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskusest eraldi ja sealsetest teenustest ning paarisuhtevägivalda kogenud naiste statistikast.

2.1 MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus

Aastal 2002 avas ukseid esimene naiste varjupaik Tartus, nüüdseks MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus (edaspidi Tugikeskus), mis jäi mitmeks aastaks kohaliku omavalitsuse ja välisfondide toel üksi tegustema (MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus 2015).

MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus on kaks sotsiaalnõustajat (nädalaste vahetustega), kes on esmaspäevast reedeni majas kella 9-st 17-ni ja telefonivalves hommikul 8.-st õhtul 8.-ni. Töökollektiivi kuulub veel psühhoterapeut, jurist, varjupaiga tegevust kordineerib juhataja ja lisaks veel öösel ja nädalalõppudel valves olevad inimesed. Tugikeskus on koht, kus ohvrid ja nende lapsed saavad rahulikult taastuda ja samm-sammult otsuseid vastu võtta, kuidas oma eluga edasi minna.

Teenuste õnnestumise alus on usalduslik suhe ja koostöö ohvri ja teenuse osutaja vahel.

Tavapärane on see, et klient süüdistab tema peal toime pandud vägivallas ennast. Oluline on anda naistele aega oma mõtetes selgusele jõudmiseks, aidata ja toetada naistel sellest jõuetustundest üle saada, et tekiks suutlikus ja teadlikus elus ise otsuseid vastu võtta.

Naiste kohta edastatakse individualiseeritavaid andmeid teistele asutustele ainult tema nõusolekul ja temaga kokku lepitud piirides. Erandjuhuks on see kui kliendiks on alaealine või ta on ohtlik teistele ja iseendale.

Tugikeskuses on naistele ja tema lastele omaette tuba. Köök, wc ja duširuum on üldkasutatav. Kohapeal kasutamiseks on olemas erinevad hügieenivahendid, nõud toidu valmistamiseks ja kuivained. Tagatud on tingimused toiduainete hoidmiseks ja toidu valmistamiseks, pesupesemiseks ja isikliku hügieeni tagamiseks. Vajadusel ostetakse naisele ning tema lastele esmavajalikud tarbeesemed või ravimid ja annetajate abiga hangitakse ka riided. Lastele ostetakse vajadusel ka koolitarbed ja organiseeritakse koostöös teiste institutsioonidega vajalikud riietusesemed. Majutusteenusel viibimiseks peab klient nõustuma Tugikeskuse kodukorra eeskirjade täitmisega ja andma selle kohta allkirja. Tugikeskuses viibimise pikkus sõltub konkreetse kliendi vajadustest ja ei ole limiteeritud.

Tugikeskuse üheks eesmärgiks on veel ühiskonnas levinud hoiakute, vägivallaga seotud müütide ja käitumismudelite vähendamine läbi ennetustegevuste ja koolituste .

MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus on kirjastanud paarisuhtevägivalla temaatikaga raamatuid. Need raamatud aitavad vägivallaohvritel aru saada vägivallatseja mõttemallidest, aitavad lahti seletada vägivalla mõju laste psüühikale ja annavad juhtnööre kuidas samm-sammult vägivallast eemalduda. Tugikeskuse kodulehekülg on informatiivne, andes esmast teavet selle kohta, mida vägivallaohvril ja tema sõpradel on vaja teada- alates oma olukorra teadvustamisest kuni selleni, kuhu abi saamiseks on võimalik pöörduda.

2.2 MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskuses pakutavad teenused

Esmane kontakt vägivalda kogunud naisel tugikeskuse töötajaga toimub meili või telefoni teel, kuna asukoht ei ole avalik, naiste turvalisuse huvides. Helistada saab ööpäevaringselt ja 7 päeva nädalas (MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus 2015). Tugikeskustes saab viibida naine koos lastega, pöördumise korral ei ole vaja esitada tõendeid kogetud vägivalla kohta (MTÜ Naiste Tugi-ja Teabekeskus 2015).

Naiste Varjupaiga teenusekirjelduse (2014) kohaselt on tugikeskuste teenus kompleksteenuse, mis hõlmab vägivalla ohvriks langenud naiste ja nende lähedaste informeerimist ohvrite õigustest ja abi saamise võimalustest. Pakutavad teenused on naistele tasuta, nendeks on: majutusteenus, sotsiaalnõustamine, psühholoogiline ja juriidiline abi (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus... 2014).

Esmase nõustamise käigus kuulatakse ära vägivallaohver, vajadusel hinnatakse turvariske ja koostatakse tegevusplaan riskide maandamiseks. Naise jõudmisel tugikeskuse ruumidesse

sotsiaalnõustajaga vestlema on samm edasi tema teadlikkuse tõstmisel perevägivalda dünaamikast ja mõjust temale ja lastele (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus.... 2014).

Sotsiaalnõustamisel lähtub tugikeskuse töötaja juhtumipõhisest lähenemisest. Juhtumipõhine individuaalnõustamine kätkeb endas vägivalda kogenud või vägivalda ohus naise (ja vajadusel tema laste) ärakuulamise ja emotsionaalses toetamises, samuti naise ja laste jõustamises (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014). Individuaalnõustamisel toimub naise individuaalsete vajaduste väljaselgitamine ja täpsema info andmine nende seaduslikest õigustest ja tugikeskuse poolt pakutavatest, samuti väljaspool Tugikeskust kättesaadavatest abivõimalustes. Tegevuskava koostamise protsess eeldab ohvri valmisolekut muutusteks. Tegevuskava võib sisaldada järgmisi tegevusi: sotsiaalsete oskuste õpetamist, toetuste taotlemist, sh kohtusse pöördumist elatisabi, lahutuse, laste hooldusõiguse, vara jagamise küsimustes, pere eelarve koostamist, uue eluaseme otsimist, uue töökoha otsimist, suhtlemist lastekaitse-ja sotsiaaltöötajaga, suhtlemist politsei ja prokuratuuriga kriminaalasja algatamiseks ja selle raames, sh. ajutise lähenemiskeelu taotlemist. Tegevuskava elluviimist arutatakse kliendiga jooksvalt nõustamiste käigus ja vajadusel täiendatakse või muudetakse seda (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014).

Tugikeskused võimaldavad perevägivalda k.a paarisuhtevägivalda ohvritele *psühhoteraapiat*. Psühhoteraapia paarisuhtevägivaldaga ohvritega nõuab teadmisi vägivalladünaamikast (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014).

Psühhoteraapia on terapeutiline sekkumine, kus käsitletakse inimest kui tervikut (Oldham jt 1998). Teraapia vältel saab inimene teadlikumaks enda korduvatest käitumismustritest, hoiakutest, tunnetest, alateadvuse mõjutustest ja kaassõltuvusest vägivallatseja vastu (Oldham jt 1998).

Paarisuhtevägivalda ohvritel on täheldatud kaassõltuvuse sümptomeid (Naiste Varjupaikade teenusekirjeldus...2014). Kaasik (2008) kirjeldab kaassõltuvust kui tunnete kaitseks õpitud mõtlemis-ja käitumisviiside kogumit, mis kandub edasi täisealisena paarisuhtesse. Kaassõltuvatel naistel on lapsepõlves puudunud emotsionaalne kontakt vanematega ja turvatunne, mille tulemusena on neil madal enesehinnang ning nad tunnevad end sõltuvana partneri tujudest. Paarisuhtes on kaassõltlasest naine pühendunud mehe heaolu tagamisele unustades enda vajadused (Kaasik 2008).

Koostöös terapeudiga saab kaassõltlane teadlikumaks oma mõtetest ja tunnetest. Üldjuhul on tegemist olukorraga, kus vägivallatseja on pikka aega süüdistanud ohvrit ja ohver on süüdistanud iseennast (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014). Esmane prioriteet

psühhoteraapias on toetada kliendi väärtuslikkuse tunnet ja eneseteadlikkuse kasvu. Eneseteadlikkus on igasuguse muutuse eelduseks. Koos eneseteadlikkuse ja seejuures enesetoetuse kasvuga tõuseb adekvaatne teadlikkus iseenda vastutusest oma valikute eest, mis omakorda võimaldab teha edaspidi rahuldustpakkuvaid ja iseenda vajadusest lähtuvaid otsuseid. Kui vägivaldne suhe veel kestab, töötatakse jõustamisega ja toetuse pakkumisega, selguse loomisega, mis toimub kliendi elus ning millises suunas ta edasi liikuda soovib. Oluline on naisel saada teadlikuks iseennast kahjustavatest käitumismustritest, irratsionaalsetest uskumustest ja psühholoogilistest kaitsemehhanismidest. See aitab edaspidi kahjustavaid suhteid vältida ja samuti vigu mitte korrata (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014).

Kuna enamus naistel on vägivallatsejaga ühised lapsed ja ka ühine pangalaen ning eluase, vajavad nad juriidilist abi (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014). Juriidiline individuaalnõustamine on eelkõige naise õigusnõustamine, naise esindamine või kaitsmine kohtuvälises ja kohtueelses menetluses, kohtus või mujal ning naise juriidilise dokumendi koostamine ja tema huvides muu õigustoimingu tegemine või muu õigusteenus osutamine ning suhtlemine kolmandate isikutega, sh avaliku võimu organitega, ning vajaduse korral naise huvides tõendite kogumine. Perevägivalda ohvritest naistele juriidilise nõustamise pakkumise kasuteguriks on teisese ohvristamise riski vältimine, andes kliendile õigeaegselt professionaalset õigusnõu. Teisene ohvristamine võib toimuda, kui ohvrile ei selgitata tema õigusi nii kohtuvälise menetluse kui ka kohtumenetluse raames ning kliendis suhtutakse süüdistavalt (Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus...2014).

2.3 Naised paarisuhtevägivalda ohvritena uuringute ja naiste tugikeskuste statistika järgi

Euroopa Liidu Põhiõiguste Agentuur (edaspidi FRA) viis 2012.aastal läbi laialdase naistevastase vägivalda uuringu, kus osalesid kõik 28 ELi liikmesriiki.

Eestis küsitletud naistest koges 22% füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda partneri poolt. Euroopas keskmiselt koges 22% naistest paarisutes füüsilist ja /või seksuaalset vägivalda, sellest 8% kogesid 12 kuu jooksul (FRA 2014).

Psühholoogilise paarisuhtevägivaldaga on kokku puutunud Eestis 50% küsitletud naistest, Euroopas aga 43% naistest.

2014. aastal pöördus naiste tugikeskuste poole 1617 naist. Majutusteenusel oli 215 (13% kõigist pöördujatest) naist ja 186 last (Surva 2015). Enamik tugikeskuste poole pöördunud naise oli kokku puutunud vaimse (88%) ja füüsilise (64%) vägivallaga. Majandusliku vägivalla all kannatas 48% ja seksuaalse 12% naistest. Enamjaolt oli vägivallatsejaks naise partner või ekspartner 87% juhtudel (Surva 2015).

2014. aastal pöördus Naiste Tugi- ja Teabekeskuses poole 326 naist kellest 22 viibis varjupaiga teenusel, naistega kaasas olnud lapsi oli varjupaiga teenusel 10. Naiste Tugi- ja Teabekeskuses viibitud päevade arv naistel 838 ja lastel 303 (Naiste Tugi- ja Teabekeskus 2015).

Probleemi seade

Viimastel aastatel on hakatud ühiskonnas avalikult rohkem rääkima naiste õigustest ning naistevastasest vägivallast. Läbi meedia on teavitatud, et paarisuhtevägivald ei ole ohvri ja vägivallatseja omavaheline asi, vaid vajab riigipoolset sekkumist. Paarisuhtevägivald ei ole ühekordne vägivallaakt, vaid vägivaldse inimese loomupärane käitumisviis.

Paarisuhtevägivallast väljapääsemiseks on oluline kõrvaline toetus ja abi. Tihtilugu vajavad ka vägivallaohvrid ja nende lapsed turvalist pelgupaika, abi teiste asutustega suhtlemisel, juriidilist ja psühholoogilist nõustamist. Seda kõike on võimalik saada naistele mõeldud tugikeskustest k.a Naiste Tugi- ja Teabekeskusest.

Naiste arvamus Tugikeskuse poolt pakutava teenuste osas on tähtis tulevikus tõhusama abi osutamiseks. Tugikeskuse teenustele jõudmine naistel võib osutada vägivaldse suhte iseloomulike joonte tõttu keeruliseks. Seetõttu käsitlem uurimuses naiste kogemusi vägivallaga toime tulemisel, mis aitavad aru saada abi otsimise takistustest ning seda kuidas jõutakse mõistmisele abi saamise vajalikkusest. Bakalaureusetöö eesmärk on teada saada naiste kogemustest paarisuhtevägivallast väljumisel ning nende arvamustest Naiste Tugi- ja Teabekeskusest saadud abist.

Eesmärgist lähtuvalt püstitasin järgmised uurimusküsimused:

- Kuidas naised kirjeldavad vägivallast väljumist?
- Kuidas jõudsid naised Tugikeskuse teenustele?
- Milliseid teenuseid Tugikeskusesse pöördunud naised kasutasid?
- Naiste arvamus Tugikeskus pakutavatest teenustest?
- Milliseid teenuseid naised enda sõnul veel vajaksid?

III. Metoodika

3.1 Uurimismeetod

Uurimistöö eesmärgist lähtudes otsustasin läbi viia kvalitatiivse uuringu. Kvalitatiivne lähenemisviis põhineb seisukohal, et inimesed konstrueerivad ise oma tegelikkuse, läbi nähtuste, kogemuste, tunnete ja emotsioonide (Laherand 2008:23-24). Kvalitatiivne meetod aitab uurida naiste kogemusi paarisuhtevägivallast väljumisel ning aitab saada detailset ja terviklikku pilti, mille kaudu saadakse teada uuritavate arvamus Tugikeskuses saadud abi kohta.

Arvestades antud teema delikaatsust ning uurimuses osalejate arvamus abi saamisega seoses, otsustasin andmekogumismeetodiks valida poolstruktureeritud individuaalintervjuu. Laherand (2008) peab intervjuu eeliseks teiste andmekogumismeetodite ees selle paindlikkust ja võimalust täpsustavaid küsimusi esitada.

Poolstruktureeritud intervjuu korral pannakse kirja teemavaldkonnad, mida soovitakse käsitleda intervjuu kavas ning iga teemavaldkonna kohta esitatakse avatud küsimus, mille kohta soovitakse intervjuueeritava käest pikemat vastust (Laherand 2008:193).

3.2 Intervjuueeritavad ja uurimuse käik

Uurimuses osalesid viis paarisuhtevägivalda kogenud naist, kes olid saanud erinevaid Tugikeskuse poolt pakutavaid teenuseid. Intervjuud viisin läbi ajavahemikus 2013-2014. Intervjuud toimusid silmast-silma, keskmiseks pikkuseks oli üks tund, vestlused salvestasin diktofoniga osalejate nõusolekul ning hiljem transkribeerisin. Intervjuude läbiviimisel oli oluline see, et vastajad said vabalt rääkida oma kogemustest vägivallast väljumisel ning abi saamisest.

Intervjuu tegemise ajaks olid naised vägivaldsest suhtest lahkunud ja asunud elama partnerist eraldi. Kuna mina ise töötan Tugikeskuses ja naistega oli usalduslik suhe saavutatud olid nad nõus enda kogemusi jagama. Eelnevalt andsin naistele põhjalikud selgitused intervjuu läbiviimise protsessi, anonüümsuse ja uuringu eesmärgi kohta. Leppisime kokku, et nende nimed muudetakse. Konfidentsiaalsuslepingute sõlmimist naised vajalikuks ei pidanud. Leppisime kokku ka intervjuu aja ja toimumiskoha. Naised palusid, et ma eelnevalt paar päeva ette helistaksin ja tuletaksin kokkusaamist meelde. Intervjuu toimumise paigaks sai Tugikeskus. Kokku oli lepitud intervjuu seitsme naisega, kuid lõpuks osalesid vaid viis naist. Naiste vanuseks oli 20-45 aastat. Silmas tuleb pida, et tegu on naiste tõlgendustega

vägivallast väljumise ja abi saamise kogemustest. Sellest hoolimata annavad intervjuude põhjal saadud tulemused teadmisi paarisuhtes toime tulemise ja Tugikeskuses saadud abi kohta.

Kõik intervjuus osalenud naised olid kogenud füüsilist, psühholoogilist ja majanduslikku vägivalda. Vägivald suhtes oli süstemaatiline ja naised tundsid hirmu ja jõuetusetunnet elukaaslase ees ning suhete kestvus oli 3-20 aastat.

Anaüüsi kirjutamisel osutus raskendatud asjaoluks naiste lugudest teadlik olemine ja pikaajaline kontakt nendega. Kuna olin kursis nendega toimunust, oli keeruline keskenduda intervjuus öeldule ning kirjutada analüüs vaid selle põhjal.

Naiste nimed ja saadud teenused:

Mari, Madli ja Agne olid majutusteenusel ning said sotsiaalnõustamist, psühholoogilist-ja juriidilist abi.

Alli oli majutusteenusel ja sai sotsiaalnõustamist ning psühholoogilist abi.

Nastja sai sotsiaalnõustamist, psühholoogilist-ja juriidilist abi.

3.3 Analüüsimeetod

Intervjuude analüüsimisel lähtusin sisuanalüüsi meetodist. Kvalitatiivne sisuanalüüs on uurimismeetod, mida rakendatakse tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendus-ja kodeerimisprotsessi ning teemade või mustrite kindlakstegemise abil (Lahereand 2008:290). Kõigepealt märkisin tekstis ära sõnad, mis väljendasid olulist infot. Seejärel ühendasin koodid lähtuvalt nende omavahelistest seostest kategooriateks. Koodide ja kategooriate iseloomustamiseks on ära toodud näiteid originaaltekstist. Bakalaureusetöö eesmärk ei ole teostada keelelist analüüsi, mistõttu on eemaldatud tekstidest parasiitsõnad, et muuta tsitaadid paremini loetavaks. Järgnevalt esitan tulemused vastavalt analüüsi käigus tekkinud kategooriatele.

IV Analüüsi tulemused ja arutelu

Kõigepealt tuleb juttu naiste teadlikuks saamisest vägivaldse suhte iseloomulikest joontest ning vägivallaringist väljumisest. Seejärel käsitlen uuritavate arvamusi Tugikeskusest saadud abi kohta. Abi saamise kogemused liigitasin Tugikeskuses saadavate teenuste järgi sotsiaalnõustamiseks, majutusteenuseks, psühholoogiliseks ja juriidiliseks teenuseks.

4.1 Naiste teadlikkuse kasv paarisuhtevägivallast ning vägivallaringist väljumine

Naiste sõnul on vägivallast väljumine aega nõudev protsess, mis saab alguse vägivalla olemuse mõistmisest ning lootusest, et vägivallavaba elu on võimalik. Teadlikkus vägivalla dünaamikast ja soov vägivallavaba elu kasuks on jõudnud intervjueeritavateni erineval viisil ja ajal. Naiste lugudest selgus, et mõned olid juba lapsepõlves kogenud vägivalda ning seetõttu võttis vägivaldsest suhtest lahkumine ka kauem aega. Naised, kellel puudus varasem vägivallakogemus, jõudsid kiiremini otsusele vägivaldsest suhtest lahkuda. Esimese tõuke vägivallavaba elu suunas andsid naistele lähedase inimese nõuanne või sekkumine. Näiteks Mari sattus esimest korda Tugikeskusesse lapse initsiatiivil, mille tulemusena hakkas olukord lahenema ja ta sai abi. Mari sõnul oli lähedase teguviis märkuandeks, et tavapärase elu ei saa enam jätkuda.

Minu laps kutsus politsei, tänu politseile me sattusin siia ja jumal tänatud, et sattusime oleksin ju seal edasi olnud...ja hulluks ennast mõelnud.

Siinkohal on oluline tõdeda, et peale esmakordset kontakti Tugikeskusega, hakkasid osad naised käima regulaarselt Tugikeskuses arutamas kodus toimunut ja vägivalla toimumise põhjuste üle. Naiste sõnul hakkasid nad vägivallast paremini aru saama alles siis, kui viisid mõttes vägivaldse suhte iseloomujooned partneri käitumisviisi üle. Inspiratsiooni lahkuda vägivaldsest suhtest said kannatanud veel raamatutest ja internetist, loetu selgitas ja aitas mõista juhtunut ning seda, kes vastutab vägivalla eest.

Tänu Bancroftile (raamatute „Miks ta seda teeb“ ja „Vägivallatseja lapsevanemana“) ja teraapias ja siin rääkimas käimisele sain ma aru, et ta (vägivallatseja) ei muutu ja mina ei suuda teda muuta. Sain lihtsalt aru, et nüüd tuleb uuesti alustada , sain nagu uuesti endaga tegelema hakata. (Mari)

Intervjueeritavate arvates teeb vägivaldsest suhtest lahkumise keeruliseks vägivallatseja kahepalgelisus. Naiste lugudest tuli välja, et partner käitus pereringis teistmoodi, kui sõpruskonnas viibides. Bancroft (2006:160) leidis samuti, et vägivaldse mõttemalliga mehele on omane käituda väljaspool kodu väga hea suhtlejana, tähelepaneliku ja armastusväärse partnerina. Sellise käitumisega loovad nad kuvandi endast kui ideaalsest partnerist. Selle tulemusena suhtuti naiste sõpruskonnas vägivallatsejasse positiivselt ning jagati tunnustust partneri valikus.

Kui me seltskonnas koos olime käitus ta (partner) hoopis teise inimene, siis hm oli minuga väga kena ja tähelepanelik, sõbrad ikka rääkisid, et mul on mehega vedanud.

Intervjueeritavate sõnul sõpruskonna toetav suhtumine vägivallatsejasse tekitas neis tugeva häbi- ja alaväärsustunde, mida omakorda süvendas vägivallatseja pidev alandav käitumine nende suhtes. Tänu süü- ja häbitundele ei soovinud intervjueeritavad enda peal toime pandud vägivaldast teistele rääkida, arvates et on vägivaldses kohtlemises ise süüdi ning kartes, et neid ei usuta. See oli naiste arvates ka põhjuseks, miks nad abi varem ei otsinud.

Teine põhjus miks vägivallakogemusest sõpruskonnas juttu ei tehtud, olid nende poolne hukka mõistev suhtumine. Lähivõrgustik ei mõistnud, miks nad vägivallatseja juurest lihtsalt ära ei tulnud. Selline arvamus võib tuleneda naiste sõnul lähedaste mõistmatusest vägivaldse suhte keerukusest.

Tutvusringkonnas ma ei räägi ju, et elasin vägivaldses suhtes, kuna nad ei saa sellest aru ja hakkavad küsima, miks ma ära ei tule, nad ei mõista mind, et tõesti miks ma seda ei tee

Naistes tekitas partneri kaootiline käitumine vastakaid tundeid ning samas andis lootust vägivalda lõppemiseks. Naiste sõnul vägivallatseja vahelduvad meeleolumuutused tekitasid tunde, et nad on vägivaldse kohtlemise ära teeninud ning seetõttu püüdsid oma käitumist muuta vägivallatsejale soovitud suunas. Linno ja kaasautorid (2011) leidsid samuti, et vägivaldsest suhtest lahkumise teeb raskeks ohvri enesesüüdistavad hoiakud partneri vägivaldsuses ning lootus, et vägivald lõppeb, kui nad suudavad enda käitumist kohandada vastavalt partneri ootustele. Naised mainisid, et peale füüsilist ja/või vaimset vägivallaakti muutus partneri käitumine hoolivamaks ja rahulikumaks. Siinkohal saab ära märkida Walkeri vägivallaringist tuleneva vägivaldse suhte tsüklilise iseloomu, kus vägivaldne käitumine vaheldub rahulikuma perioodiga (Walker 1979, Ali ja Naylor 2013 kaudu). Näiteks intervjueeritud naiste partneril oli kombeks pakkuda peale vägivallaintsidenti naistele raha suuremate ostude tarbeks või viia pere välja sööma, kontserdile. Naiste sõnul partner endas

süüd ei näinud, pigem leidis õigustusi, et töö on pingelised ajad või süüdistas naisi vägivallaaktis.

Ta (partner) oskas kuidagi alati rääkida nii, et ma mul jäi tunne nagu olen täielikult ära teeninud selle sõimu ja sinikad /.../. Ega ta koguaeg selline ei olnud..... Mõtlesin, et pean lihtsalt temaga rohkem arvestama nagu ennast kokku võtma lihtsalt.

Paar naist aga rääkisid, et peale füüsilist vägivallaakti käitus partner nii nagu ei oleks midagi tavapäratut juhtunud. Need naised olid vägivaldses suhtes olnud ligi kaksikümmend aastat.

/.../järgmine päev ei teinud ta (partner) teist nägugi, täielikult vältis kõike ja kui sellest juttu tahtsin teha, ütles, et tal pole aega kuulata mu lollusi.

Nastja rääkis, et süütunne ja tunded partneri vastu ajendas teda täielikult panustama suhtesse, mis oli kokkuvõttes väga energiakulukas ja enesehinnangut hävitav. Samas tões ta, et hea analüüsisioskus viis ta lõpuks arusaamisele, et ta nii enam jätkata ei soovi.

Kõigepealt läks kolm aastat aega aru saamisel, et ta ei käitu minuga hästi, et ma ei ole seda kuidagi ära teeninud. Ma ei uskunud alguses, et mul abi vaja, ikka mõtlesin et see mingi periood ja küll me sellest üle saame. Siis sain ma aru, et ta (partner) ainult räägib ja lubab ennast muuta aga tegelikult läheb kõik vanaviisi edasi. /.../ nägin sõbrannade suhteid ja siis ma saingi aru, et ta lihtsalt on selline inimene.

Tsitaat näitab, et Nastja ei olnud eelnevalt valmis abisaamise võimalusi vastu võtma, kuna uskus, et suudab suhet muuta. Lootus, et vägivald lõppeb on samuti põhjuseks, miks naised vägivaldsesse suhtesse jäävad.

Intervjueeritavad kirjeldasid partnerit väga kontrollivana. Nende jutustused vägivaldsest mehest sarnanesid Johnsoni (2008) süstemaatilise kontrolli mudeliga, kus võim on mehe ja naise vahel ebavõrdselt jaotunud ning mees kasutab vägivalda enda võimu saavutamiseks naise üle. Sellist kontrollivat käitumist kannatati niikaua, kui saadi aru, et kontroll ei lõppe ka siis kui naine püüab partneri kõik soovid täita. Näiteks Nastja jõudis mõistmisele, et partneri kontrolliv käitumine on osa tema iseloomust ja otustas seetõttu suhte lõpetada:

Mina ei ole see inimene, kes lepiks elada pideva kontrolli all, olen tegelikult olen ma palju paremat kohtlemist väärt aga kui tema (vägivallatseja) tahab ikka mind keelata, siis on kõik.

Abi otsimise takistuseks olid naiste arvates vähesed materiaalsed võimalused ja emotsionaalselt kurnatud seisund, et olukorda ise lahendada. Osad naised jõudsid Tugikeskusesse politsei abiga. Nende sõnul aitasid teadlikuks saamine Tugikeskuse teenustest otsustada vägivallavaba elu kasuks. Agne sõnul sai kodust ära tulemisel piirkonna

sotsiaaltöötaja teavitustöö Tugikeskuse teenustest. Saades teada, et on võimalus saada ajutist majutust ning juriidilist abi otsustas Agne vägivallavaba elu kasuks.

Tundsin, et nii see enam edasi kesta ei saa. Tahtsin ära aga ei osanud kuskilt alustada. Sirle (sotsiaaltöötaja) pakkus mulle seda võimalust siia (Tugikeskusesse) tulla. Kui sain teada, et siin saab majutust mõtlesin, et see ongi minu pääsemistee.

Tsitaadist võib välja lugeda, et Agne oli enne sotsiaaltöötaja juurde minemist otsustanud suhte lõpetada ning soovis teada saada abi saamise võimalusi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et intervjeeritavate otsus vägivaldsest suhtest lahkuda nõudis aega ja endas selgusele jõudmist ning paremat teadlikkust vägivaldsest suhte mustritest. Tänu naiste teadlikkusele, et nemad ei ole partneri vägivaldses käitumises süüdi oli neil võimalik edaspidine liikumine vägivallavaba elu suunas.

4.2. Arvamused Tugikeskuse sotsiaalnõustamise teenusest ning abi küsimine teiste asutuste spetsialistidelt

Sotsiaalnõustamise teenusest saab alguse tugikeskusesse jõudnud naiste abistamisprotsess.

Tihti ei saa abivajaja aru, mis temaga täpselt toimub ning ei oska ennast kuidagi aidata. Vajatakse aega tunnete selginemiseks ja võimalust enda elu üle järele mõelda. Sageli on vägivalda all kannatanud naised emotsionaalselt kurnatud ning seetõttu ei ole nad võimelised olukorda ratsionaalselt hindama ja sellele vastavalt käituma. Sotsiaalnõustamise üks osa on naiste informeerimine Tugikeskuses ning väljaspool Tugikeskust abi saamise võimalustest. Seejärel koostöös abivajajaga leitakse temale kõige sobilikum võimalus olukorrast välja tulemisel ning julgustatakse ja toetatakse abivajajat temale sobilike otsuste vastu võtmisel. Vajadusel abistatakse naist tööturule sisenemisel (CV koostamine, töökuulutuste vaatamise õpetamine ja julgustamine töövestlusele minemisel) ja elukoha otsimisel. Vajadusest lähtuvalt on välja kujunenud Tugikeskuse töötaja kaasas käimine naistega teistes asutustes abi saamise eesmärgil. Naised tõid intervjuus välja sotsiaalteenuse kontekstis Tugikeskuse töötajaga teistest asutuses käimise olulisuse ja spetsialistide suhtumise vägivaldast rääkimisel. Selles peatükis analüüsin naiste arvamusi kokkuupuutest teiste spetsialistidega, kelle juurde Tugikeskuse töötaja saatis ja/või ise kaasa läks.

4.2.1 Tugikeskuse sotsiaalteenus

Naised rääkisid intervjuudes, et Tugikeskuse töötaja jagas neile informatsiooni abi saamise võimaluste kohta väljaspool Tugikeskust ning teavitas, et soovi korral võib teistesse ametiasutustesse kaasa tulla.

Naiste arvates vägivaldsest kogemusest rääkimine nõuab julgust ja on oluline algus vägivaldsest suhtest väljumiseks. Nende arvates mõjutab esmane tagasiside vägivallast rääkimisel edaspidist abi otsimise tahet. Intervjueeritavate arvates on oluline juhtunust rääkimisel positiivne tagasiside. See tekitab tunde, et nad on väärtuslikud ning julgustab otsuseid vastu võtma iseseisva elu suunas. Osad naised tõid välja, et Tugikeskuse töötajate positiivne hoiak tekitab tunde, et teda usutakse ning soovi käia ka edaspidigi seal rääkimas. Oluliseks peeti, et keegi ei survestanud ega esitanud miks küsimusi. Intervjueeritavate väitel töötajate mõistev hoiak andis neile julgust juurde ennast avada. Nende sõnul Tugikeskuse teenuste olemasolu julgustas neid elu puudutavaid otsuseid vastu võtma.

See siin (Tugikeskuses) oli võimalus distantseeruda ja kõik oma sammud rahulikult läbi arutada, tekitas tasapisi aina julgust juurde, mul oli nagu seljatagune olemas, kuigi kõik see väljapääsu otsimine ja tegutsemine võtab ikka kaua aega /.../ nüüd võin öelda, et see koht oli nagu hüppelaud uue alguse poole.

Intervjueeritute sõnul Tugikeskuses kogetu aitas mõista vägivallatseja mõtteviisi ning hakata taastuma traumadest.

Naiste sõnul oli abi politseiuurija ja meditsiinitöötaja juurde minekul Tugikeskuse töötaja kaasas olemisest, kuna nad arvasid, et neil tekib probleeme eneseväljendamisel ning seetõttu on spetsialistidel keeruline juhtunut mõista. Naiste hinnangul julgustas töötaja kaasas olemine neid vabamalt vägivallast rääkima.

4.2.2 Naiste kontakt teiste abi andvate spetsialistidega

Tugikeskuse teenustel olles alustasid intervjueeritavad koostööd omavalitsusega, politseuurijaga ja meditsiinitöötajaga. Uuritavate hinnang teiste spetsialistide poolt pakutud abile oli üldiselt positiivne, kuid mõned naised olid ka kriitilised spetsialistide suhtumise ja hoiakute suhtes.

Naised jutustasid intervjuudes kohaliku omavalitsuse- ja lastekaitsespetsialistide juures käimisest. Kõigil neil olid seoses sellega positiivsed kogemused. Naiste arvates oli suureks abiks omavalitsuse sotsiaaltöötajalt saadud informatsioon erinevate toetuste ja elukoha

saamise võimaluste kohta. Nad väitsid, et püüavad küll omal käel hakkama saada aga ebaõnnestumise korral on teadmine kolimistoetuse olemasolust suureks abiks korteri üürimisel. Ühesõnaga vajaliku abi olemasolu annab võimaluse naistel enda elukorraldust muuta. Lootus isesesvalt toime tulla tekitas Madlis indu enda elu kujundada talle sobilikus suuna. Ta nentis, et tuleb lihtsalt leida üles sobilik abi saamise võimalus. Näiteks Madlile andis tegutsemistahet teadmine, et on võimalik olla vägivallatsejast materiaalselt sõltumatu:

Mul ei olnud ju kuhugi minna /.../ võimalus taotleda sotsiaalkorteri andis seda tahet juurde, et tähendas, et ma ei olnudki nii lootusetus seisus, siis ma kuidagi hakkasin neid pabereid täitma ja oma asju ajama.

Politse uurijatega suhtlemisel kogesid naised erinevaid tundeid. Alguses kardeti uurija poolset hinnangut juhtunule ning tunti hirmu vägivallatseja ähvarduste ees. Uurija juurest tulles oli nii mõnelgi naisel rohkem teadlikkust abi saamise võimalustest. Näiteks Alli rääkis, et uurijaga vestlemine andis juurde kindlustunnet ning julgust edasi tegutseda:

Uurija võttis pinge maha kuna mina ju olin tegelikult kannatanu ja see millega ta hakkama sai on karistatav. Hea, et olid olemas kõik need tunnistused ja väljavõtted, oli ikka minust tark tegu avaldust kirjutama minna /.../ see kõik tekitas tunde, et mul on toetajaid.

Uurija mõistev hoiak ning informatsioon uurimise käigust tekitas naises tunde, et tema teguviis on õigustatud. Kass (2014) oma uurimuses leidis samuti, et paarisuhtevägivalla ohvrid pidasid oluliseks, et spetsialistide jagatud informatsioon oleks neile mõistetav ning sõbralikku ja toetavat hoiakut. Naised rääkisid, et uurijaga suhtlemine tekitas neis tunde, et nende peal toime pandud vägivald ei ole õige, mis omakorda andis jõudu juurde iseseisva elu alustamisel.

Samas institutsioonidega suhtlemisel kogesid naised ka negatiivseid tundeid. Spetsialistidega rääkimisel said osad intervjueeritavad ükskõikse suhtumise osaliseks. Naised kogesid, et uurija kiirustab neid tagant ning jättis nad teadmatusse edaspidise protsessi käigust.

Uurija vaatas kogu aeg kella oli kuidagi kärsitu ja kiirustav ta /.../ ei ta ei seletanud mulle mis edasi toimuma hakkab, mulle tundus, et ta tahtis, et asi ruttu ühele poole saaks.

Erakorralise meditsiini osakonnas füüsilise vägivalla tundemärke fikseerimas käies said osad intervjueeritav samamoodi ebameeldiva kohtlemise osaliseks. Intervjueeritav andis mõista, et

alati ei peagi verbaalselt halvasti ütlema, piisab vastavast hoiakust, et tekiks tunne, et abiotsija olukord on tähtsusetu. Vigastada saanud naise nimetamine“ siniseks silmaks“ spetsialisti poolt, mõjus halvustavalt.

Ilusti oli kuulda, kuidas see naine ütles teisele, et sinine silm ootab, saad sa ta läbi vaadata /.../ Kui ruumi sisenesis, siis rääkisid nad omavahel edasi ja ei teinud minust väljagi, lõpuks kirjutasid midagi paberile, olin seal kuidagi teisejärguline, kuidagi väga alandav oli olla.

Spetsialisti ükskõikne ja eemalolev suhtumine tekitas naises arvamuse, et tema peal toime pandud vägivald ei ole piisavalt tõsine ning seetõttu spetsialistid ei süvene juhtunusse. Selline emotsioon tõstis uuesti esile süütunde nagu ta oleks vägivaldse kohtlemise ära teeninud. Intsitendi tulemusena tekkis alaväärsustunne ja jõuetus edasi tegutseda. Linno kaasautoritega (2011) tõdeb, et spetsialistide süüdistavad hoiakud paarisuhtevägivalla ohvritesse süvendab neis vastumeelsust abi otsimisel.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et naistele on vägivaldsest suhtest väljapääsu otsimisel olulise tähtsusega spetsialistide suhtumine ja hoiakud, mida nad kogevad juhtunust rääkimisel. Kui naine satub rääkima spetsialistiga, kes ei ole teadlik vägivalla dünaamikast ning tema suhtumine tekitab kannatanus süütunde võib juhtuda, et tekib vastumeelsus abistamisprotsessiga jätkata.

4.3 Majutusteenusel viibimise kogemused

Majutusteenusel viibimise kogemus oli kõigil intervjueeritavatel peale Nastja, kellel oli võimalus elada pärast vägivaldse mehe juurest lahkumist vanemate juures. Intervjuudest ilmnest, et naiste jaoks oli oluline majutusteenuse olemasolu ning selle turvalisus. Intervjueeritavad tõid välja majutusteenuse kasutamise olulisuse, maja turvalisuse ning maja elanike omavaheliste suhete tähtsuse. Seega jagasin majutusteenusega rahulolu kolmeks: majutusteenuse olemasolu, maja turvalisus ning omavahelised suhted.

4.3.1 Majutusteenuse olulisus

Naiste intervjuudest tuli selgelt välja, et võimalus saada ajutist eluaset on aidanud neil vägivaldsest suhtest eemalduda. Naiste väitel tulla kodust ära ja asuda elama varjupaigas, tekitas neis esialgu vastakaid tundeid. Nad tundsid end justkui kodutu ning ühiskonnas mittevajatuna.

Alguses mõte siia varjupaika tulla tekitas kuidagi nagu sellise tunde nagu ma oleks kodutu ja kellelegi ei ole mind vaja /.../ see mõte vajab laagerdamist. Kui minu peas oli ära tulemise otsus kindel, siis oli mul hea meel, et mul on koht, kus olla ja oma elu korda hakata sättime.

Naises võis tekitada sõna varjupaik tunde nagu teda ei oleks kellelegi vaja, kuna selle sõna tähendust seostatakse sageli kodutute varjupaigaga.

Üldiselt pidasid naised majutusteenust hüppelauaks iseseisva elu suunas, kuna vägivaldsest keskkonnast eemaldumisel said nad asuda õppima ennast väärtustama. Samas osa naisi arvas, et iseseisvalt ei oleks nad tulnud Tugikeskusesse. Põhjusteks tõid naised üksi materiaalselt toimetulematuse ja emotsionaalse jõuetuse midagi ette võtta. Seega jõudsid naised Tugikeskusesse politsei abiga. Teiseks oluliseks aspektiks nimetati tasuta majutust, kuna pangalaenu ja teised kulutused ei võimaldanud korteri kohest üürimist. Intervjueritavad rääkisid, et vägivallatsejaga koos elades, ei saa iseseisvalt otsuseid vastu võtta. Madli rääkis, et ainukeseks materiaalseks sissetulekuks on töövõimetuspension ning seetõttu arvas, et ta ei saa iseseisvalt hakkama. Agnele tundus aga võimatu kodus elades lahutusega tegelema hakata:

Ma ei kujutaks ette kohtus käimist kodus elades, ta (vägivallatseja) ei oleks mind majastki välja lasknud, ta (vägivallatseja) lihtsalt oleks mu lihtsalt maha löönud /.../ Tal oli tavaks öelda, et siin peres mõtlen mina.

Agne tundis vägivallatseja ees suurt hirmu, mille võis tingida süstemaatilise vägivalda kogemused. Süstemaatilise vägivalda korral vägivallatseja kasutab vägivalda kontrolli saavutamiseks (Johnson jt 2005). Tema kontrolliv käitumine on moodus kuidas teist inimest enda tahte allutada (Johnson jt 2005). Agne arvas, et kui ta elaks kodus ja partner saaks teada tema soovist lahutada, süveneks veelgi kontrolliv käitumine. Peale ähvarduste talumist peaks ta igat oma tegemist partnerile põhjendama ja ette määratud kellaegadest kinni pidama. Siinkohal saame paralleele tuua feministliku lähenemisega (Jeffrey jt 2013), kus mees kasutab vägivalda naise üle kontrolli saavutamiseks. Vägivaldse mõttemalliga mees pooldab traditsioonilist soorollide jaotust, kus naine asetseb mehest alamal positsioonil. Sellega kaasneb naisel kohustus kuuletuda oma mehele ning mehel on lubatud oma naist võimu saavutamiseks vägivaldselt kohelda (Jeffrey jt 2013). Järelikult ainult vägivallatsejast eemaldumisel on võimalus teha samme vägivallavaba elu suunas.

Intervjueritavad rääkisid, et pideva hirmu all elamine mõjub emotsionaalselt kurnavalt. Igapäevaselt vägivalda taludes ei ole jõudu enda elu puudutavaid otsuseid vastu võtta, vaid kogu energia kulub vägivallatseja peale. Madli jõudis majutusteenusele seisus, kus ta viibis

mitu nädalat enamjaolt Tugikeskuse ruumides, enne kui ta suutis tegutsema hakata. Järelikult naised vajasisid esmajoones aega taastumiseks ning seejärel olid nad valmis otsuseid vastu võtma.

4.3.2 Maja turvalisus

Naistega vesteldes selgus, et Tugikeskuses olles pidasid nad oluliseks turvatunnet. Järgnevalt mõned näited:

Kui ma tulin varjupaika, oli kõik turvaline ja tundsin, et siin ma olen kaitstud otsese vägivalla eest. Sellesuhtes, et see maja pakub turvalisust. (Mari)

Väliskeskonna suhtes tundsin ennast siin turvaliselt. Minul oli vaata see, et rohkem elasin omas maailmas, olin täiesti kõigest sellest väliskeskonnast välja lülitatud see moment/.../ oli tähtis see, et saaksin väliskeskonnast eralduda, et iseendaga tegeleda, et saaksin uuesti jalgade peale taas. (Madli)

Naiste jutust tuleb välja, et Tugikeskuses ruumides viibides nad hirmu füüsilise vägivallaakti toimumise ees ei tundnud. Turvatunde tekitas teadmine, et nad asuvad ametiasustuses, mille aadress on salastatud ning ohu korral reageerib politsei väga kiiresti. Hirmu tundsid nad väljaspool Tugikeskust liikudes. Siinkohal saab järeldada, et Tugikeskuses tundsid naised end turvaliselt.

4.3.3 Omavahelised suhted

Tugikeskuse majutusteenusel olles on olnud väga erineva taustaga ja tervisliku seisundiga naised. Intervjueeritavate arvates on oluline Tugikeskuses viibides toakaaslaste iseloomujooned ja teistega arvestamise oskus. Osad intervjueeritavad rääkisid, et leidsid Tugikeskusest endale hea sõbra, kellega suhelda ka edaspidi :

Sisekliima oli ka hea, olime siin naistega üksteisele toeks. Sisekliima on väga oluline, et varjupaik (Tugikeskus) on ju koht, kus saad olla pingetest eemal ja rahulikult taastuda.(Madli)

Ühistel teeõhtutel rääkisime oma murekohtadest, see oli kuidagi väga hea, et sai omavahel arutada.(Alli)

Seega kui sama probleemiga naised jagavad omavahel kogemusi, tekitab see neis ühtsustunnet ning pakub emotsionaalset toetust ja abi. Samas, kui majutusel on naisterahvas, kes on emotsionaalselt ebastabiilne mõjutab see ka teiste elanike igapäevaolu.

Kui nüüd mõelda, kus minul läks see sisemine rahu ära seoses sisekliimaga, siis sellest hetkest, kui tuli sisse teine klient, psüühiliselt ebastabiilne. Sellest hetkest saadik ma tundsin, et pöördus teiseks, ei olnud enam seda sisemist rahu, kogu aeg oli mind sellele isikule vaja, ta tuli ikka tuppa järgi ja üldse igale poole järgi. Omaette, kui niisugust ruumi enam ei olnud, isegi siis kui ütled ei. Ta ikka tekitas tohutut väsimust. Ma püüdsin küll leida hetki, kus ikka oma asja edasi ajada aga paraku ei olnud see võimalik.(Mari)

Mari jutust järeldeb, et psüühiliselt ebastabiilse vägivalda ohvriga üheskoos elamine kahjustab ka Mari enda tervist ja turvatunnet. Majutusteenuse eesmärk on tagada naistele turvaline keskkond, kus vägivallast taastuda. Naised, kes on paarisuhtevägivalda ohvrid ja kellel läbielatud kannatuste tagajärjel on saanud sõltlased ja/või kellel on seetõttu raske psüühikahäire, puudub Eestis vajaliku tasemega teenus. Tugikeskusel puuduvad vajalikud tingimused raske psüühikahäirega inimese aitamiseks majutusteenuse näol.

4.4 Psühholoogiline abi

Psühholoogilist abi osutati kõigile intervjueritavatele. Psühholoogilise abi vajadust hindasid naised väga oluliseks, kuna seal sai alguse enda mina taastamine ning teadlikumaks saamine lapsepõlvest alguse saanud käitumismustritest. Psühholoogi teenust said intervjueritavad paarisuhtevägivalda teemal esmakordselt Tugikeskuses olles. Nende sõnul neil mingeid ootusi sinna minnes ei olnud. Samas väidavad, et seal rääkimas käies said nii mõnelegi küsimusele vastuse, mis kokkuvõttes aitas toimunud mõista. Osasid naised vaevast küsimus, et miks partner on vägivaldne ja kuidas ma teda aidata saan. Seda küsimust psühholoogiga arutades leidsid nad partneri käitumisviisile põhjuse, mis omakorda tegi kergemaks vägivaldsest suhtest lahkumise. Naised olid teadlikud partneri päritoluperekonnas eksisteerivatest käitumismustritest ja leidsid mehe vanemate omavahelistest suhetest seoseid enda eluga.

Ämm ikka ütles, et tuleb ikka kõik välja kannatada ja kes sind ikka aitab. /.../ See kuidas ta isegi haigena pidi kõik majapidamistööd üksi ära tegema ja ega teda siis selle eest ei tänatud, pidevalt siunati et see pole hästi ega too pole korras.

Intervjueritavad mõtestasid enda jaoks lahti vägivaldse partneri käitumisviisi, väärtushinnangud ning leidsid, et olukordades toimetulekuvõime võis kanduda üle isalt pojale.

Naised jõudsid järeldusele, et mehel lapsepõlves kogetud vägivald võis kanduda edasi täiskasvanuikka ning leidis rakendust nende peal. Lõpuks nad arvasid, et ega nemad ei saagi vägivallatsejat aidata, kui ta enda vägivaldsust ei tunnista. Sotsiaalse õppimise teooria järgi lapsed omandavad käitumismustreid ja olukordade lahendamisviise oma vanematelt (Bandura 1971, Mihalic ja Elliott 1997 kaudu). Bancroft ja kaasautorid (2007) leidsid samamoodi, et perevägivalla pealtnägmine suurendab võimalust, et tulevikus meessoost isikust saab vägivallatseja ning tüdrukud võivad kogeda suurema tõenäosusega täiskasvanuna vägivalda.

Intervjueeritavad rääkisid, et psühholoogi abiga said nad teadlikumaks ka enda minast ja põhjustest, miks nad jäid vägivaldsesse suhtesse. Näiteks ühe naise sõnul lapsepõlves kogetud traumade tagajärjel kujunenud madal enesehinnang oli põhjuseks arvamusel, et ta ei olegi paremat kohtlemist väärt. Suhted emaga olid problemaatilised ja isa olemasolust ei teadnud ta midagi. Madli rääkis, et ema oli alkoholisõltlane ning tema pidi kasvama omapead, ise oma muredega toime tulema ning lisaks kannatama ema sõltuvusprobleemide tõttu. Puuduliku ema armastuse ja hoolimatuse tulemusena ei teadnudki ta milline peaks olema terve paarisuhe.

Psühholoogiga rääkimine avas mu silmad ja sain teada, et mina ei ole selles süüdi. Lapsepõlv oli ka selline ka nagu oli, ema oli a- sotsiaalsete eluviisidega ja isa mul ei olnud/.../ ma ei olnud harjunud rääkima oma tunnetest ega muredest vaid vaikides kannatama /.../ Ega sellistel teemadel ei olegi kerge rääkida sest tundsin ennast kogu aeg süüdi.

Madlil oli kombeks oma emotsioonid jätta tahaplaanile ja ennast kõiges süüdistada. Kogu vastutus vägivalla eest lasus Madli arvates temal. Madli lapsepõlvekogemused võisid temas tekitada kaassõltuvuse. Selle järgi madal enesehinnang ja soov olla armastatud paneb naist jätma enda mina tahaplaanile ja elama partneri soovide järgi (Kaasik 2008). Naine arvab, et ta ei ole küllalt hea naine oma mehele ja üritab veelgi mehe soosingut võita. Lapsepõlves kogetu ning tunnete allasurumise tulemusena ei oska naine hinnata adekvaatselt enda vajadusi ja eesmärke elus (Kaasik 2008). Ökoloogilise mudeli kohaselt, naised kes on kogenud lapsepõlves hooletusse jätmist või väärkohtlemist, kogevad suurema tõenäosusega ka vägivaldset kohtlemist täiskasvanueas (Preventing intimate...2010:19).

Intervjueeritavate jaoks oli oluline, et neile võimaldati saada psühholoogilist teenust tasuta. Tänu sellele said nad üldse psühholoogilist abi, mis omakorda oli väga oluline nende

tervenemisprotsessis. Nad said teadlikumaks oma mõtetest ja tunnetest ning tasapisi hakkas ka enesehinnang tõusma.

Iga kord kui ma olen sinna segipaisatud mõtetega läinud olen ma jõudnud , kui 10 palli süsteemis oli segadus kümme siis sealt välja tulles oli oli ikka väga väga mõni pall oli jäänud igaljuhul hinge rahustas see küll. Selgust mõtetesse sain ikka sealt palju. (Mari)

Ühisel arvamusel oldi asjaolus, et psühholoogilist nõustamist oleksid intervjueeritavad soovinud saada tihedamini. Naised tõid välja, et psühholoogilist abi said nad 2-3 korda kuus, mis oli nende seisundit silmas pidades ikka vähe. Naised arvasid, et nädalas korra oleks võinud vähemalt käia psühholoogiga vestlemas. Positiivseks pidasid seda, et neile võimaldatakse Tugikeskusest lahkumisel edasi tasuta psühholoogilist nõustamist. See on intervjueeritavate meelest vajalik, kuna olukordade ja situatsioonidega toimetulek nõuab pidevat tööd ning tervenemisprotsess võtabki pikalt aega.

4.5 Juriidiline abi

Intervjueeritavate lugudest selgus, et juriidilist abi hindasid nad väga kõrgelt. Nende sõnul ei oleks nad suutnud enda materiaalsete vahenditega juriidilist teenust osta. Naistele oli vägivallatseja poolt sisendatud, et neil ei ole mingeid õigusi on vaid kohustused. Siinkohal oli juriidiline nõustamine silmi avardav, kuna neil tekkis teadlikus enda õigustest ja võimalus nende eest seista. Juristi abiga pöörduiti kohtu poole lahutuse, laste elatisraha kui ka hooldusõiguse küsimustes.

Agne sõnul oli juristi abi tema olukorras väga vajalik, kuna vägivallatseja keeldus igasugusest koostööst ja temal puudusid oskused vastavaid otsuseid vastu võtta. Koostöös juristiga sai laste elatisraha ja lahutus kohtu kaudu välja nõutud. Kuigi teekond positiivse tulemuseni oli pikk tasus see intervjueeritava hinnangul ära:

Tal oli nii palju ülbust, et ta lihtsalt ei ilmunud kohtusse ja põhjenduseks ütles, et ta ei ole vastavasisulisi pabereid kätte saanud. See aina venis ja venis /.../ vahepeal tekkis juba selline käega löömise tunne, ah las kõik jääb, kergendus on, et nüüd see lõpusirgel. Vara jagamine kestab veel edasi aga ega ma sealt väga midagi ei loodagi, peaasi, et laenu enda kaelast ära saan.

Tulemused näitasid, et ühisvara jagamine kohtu kaudu on kõige ajakulukam protsess. See on naistele väga energiakulukas, mille tulemusena soovitakse pigem eluga edasi minna ning jätta suurem osa koossoetatud vara partnerile.

Palju emotsionaalselt kurnavam on intervjueeritavate sõnul kohtumenetlus laste hooldusõiguse, suhtluskorra ja elukoha määramise küsimustes. Menetluse käigus koges intervjueritav ametiasutustega suheldes paarisuhtevägivalla väärtõlgendamist. Sellega pidas ta silmas suhtluskorra määramisel arvestatavat asjaolu, et isal on õigus oma lapsega kohtuda. Nii juhtus ka ühe intervjueeritava sõnul:

Kohus jättis täielikult arvestamata, et tegu on vägivaldse mehega, kuidas ma saan last sinna viia. Sai küll, et lapsed elavad minu juures aga ikkagi kuidas ma saan nad sinna viia kui nad vastu tõrguvad /.../ See lahenes kõik kuidagi minu jaoks soodsalt hetkel ta (vägivallatseja) Eestist mujal tööle kah ja huvi lapse vastu on kadunud, ju tal siis uued tuuled seal.

Siinkohal täheldasid naised, et laste hooldusõiguse küsimuses peab seadusandluses vastavad korrektuurid tegema. Hetkel jäetakse tähelepanuta, et tegemist on paarisuhtevägivalla juhtumiga, kus vägivallatseja võib kasutada last kui vahendit, et naisega manipuleerida. Kokkuvõttes on see hoopiski lapse arengut kahjustav.

4.6 Abi mida veel vajatakse

Intervjueritavad, kes olid majutuse teenustel koos lastega rääkisid, et üksi otsuste vastu võtmine ja enda eest seismine tekitas neis väsimust ning seetõttu tundsid nad vajadust aeg-ajalt üksi olemise järele. Laste tõttu neil sellist võimalust ei avanenud. Teiseks tõid naised välja, süsteemist tulenevad takistused, mille tõttu on problemaatiline leida lastele lasteaiakoht. Näiteks Allil tuli Tugikeskusesse teisest asulast ning seetõttu puudus tal Tartu sissekirjutus. Sissekirjutuse jaoks on vaja elukoha olemasolu, mille üürimiseks on vaja tööturgu siseneda. Tööle aga minna ei saa, kuna ei ole lapsi kuhugi jätta.

Tekkis seis, kus töökoht oli olemas aga lapsi ei olnud kuhugi panna /.../ aga jh nokk kinni saba lahti olukord. Kasvõi üheks kuuks võiks olla kokkulepe lastehoiuga siis jah saaksin juba raha ja saaks maksta.

Agne rääkis, et võiks olla keegi vabatahtlik, kes tegeleks nädalavahetusel näiteks ühe päeva lastega, et tekiks aeg iseendale. Emotsionaalne kurnatus tekitas olukorra, kus ta tundis, et jõua enam vastu pidada.

Puhkusesest tundsin puudust, tööal ülemus küll pakkus mulle palgata puhkust aga ma ei saanud seda endale lubada, kuna tahtsin ju kiiresti oma pesa üürida. Lapsed vajasisid kogu aeg tähelepanu ja vahepeal leidsin ennast mõttelt, et küll oleks hea kui keegi tuleks ja viiks nad mõneks ajaks kasvõi parki jalutama , saaksin ennast kasvõi korralikult välja magada.

Kokkuvõtvalt tundsid lastega naised suurt puudust võimalusest olla mõneks ajaks lastest eemal ja tegeleda iseenda vajadustega. Muret tekitas veel lasteaiakoha puudumine tööturule sisenemisel. Siinkohal soovitati Tugikeskusel teha koostööd vabatahtlikutega ning lastehoiuga heategevuse eesmärgil.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös uurin naiste kogemusi vägivallaringist väljumisel ning abi saamisel. Empiirilise materjali moodustasid viie Naiste Tugi-ja Teabekeskuse teenustel olnud naise intervjuud. Intervjuude tegemise hetkel olid naised asunud elama partnerist eraldi.

Naiste intervjuudest selgus, et vägivallaringist väljumise teeb keeruliseks vägivaldse suhte tsükliline iseloom ja vägivallatseja kahepalgeline käitumine. Naised tundsid end vägivaldses kohtlemises süüdi ning arvasid, et partnerile meele järele olemine lõpetab ka vägivalla.

Naiste sõnul vägivallavaba elu kasuks aitas otsustada teadlikkuks saamine vägivalla mustritest, spetsialistide toetav suhtumine ja võimalus saada vajalikku abi.

Naised said Tugikeskuses sotsiaalnõustamist, majutusteenust, psühholoogilist abi, juriidilist abi ning rääkisid millist abi nad veel oleksid vajanud.

Sotsiaalnõustamise teenusest tõid naised välja Tugikeskuse töötaja kaasas käimise teistes asutustes ning spetsialistidelt saadud abi. Eraldi rääkisid naised erinevate spetsialistide hoiakutest ja suhtumisest neisse. Mõistev suhtumine ja positiivne tagasiside andis jõudu juurde edasi tegutseda aga spetsialistide negatiivse suhtumise korral süüdistati juhtunust ennast.

Majutusteenus võimaldas naistel eemalduda vägivallaringist ja rahulikult selgusele jõuda edasistes plaanides. Tugikeskuses olles tunti ennast küll turvaliselt aga probleemid teiste majutusel olevate naistega tekitasid lisapingeid. Raske psüühikahäirega ja/või sõltuvusprobleemidega lähisuhtevägivalla (paarisuhtevägivalla) ohvreid ei tasu ühte asutusse suunata teiste naistega, kuna Tugikeskuses puudub kohapeal ööpäevaringne valve. Neile naistele oleks vaja Eestis eraldi teenus välja töötada.

Psühholoogi teenust hindasid naised väga vajalikuks enda mina taastamisel ja enesehinnangu tõstmisel. Puuduseks leidsid naised, et psühholoogiga rääkimas käimist oleks võinud olla tihemini, vähemalt kord nädalas. Olulisena tõid naised välja teraapia jätkumise iseseisvalt elama asumisel.

Juristi abiga said naised teadlikuks enda õigustest ning pöörduti ka õiguste kaitseks kohtu poole. Probleemiks oli laste hooldusõiguse küsimus, kus vägivaldsel isal oli samamoodi õigus oma lastega kohtuda. Lapsi kasutatakse aga tihtilugu ära naisega manipuleerimiseks. Mehe poolne manipulatiivne käitumine mõjub laste psüühikale kahjustavalt. Siinkohal arvasid intervjuueeritavad, et kohtusüsteem võiks rohkem arvestada vägivaldse inimese käitumise eripäradega lastega suhtlemiskorra määramisel.

Lastega teenusel olnud naised tundsid, et oleksid vajanud abi laste hoidmisel. Keeruliseks pidasid nad ka tööle minemist lasteaiakoha puudumisel. Siinkohal soovitati Tugikeskusel teha koostööd lastehoidu pakkuvate isikutega või asutustega, kes oleks nõus heategevuse eesmärgil üks kuu laste järgi vaatama.

Naised pidasid oluliseks, et teenused olid neile tasuta, mis tegi neile vajaliku abi kättesaadavaks. Kokkuvõtvalt võib öelda, et Tugikeskuse teenused aitavad naisi edasi vägivallavaba elu alustamisel.

Kasutatud kirjandus:

Ali, P. A., Naylor, P. B. (2013). Intimate partner violence: A narrative review of the feminist, social and ecological explanations for its causation *Aggression and Violent Behavior*, 18, 611-619

Anspal, S., Rõõm, T. (2010). Sooline palgalõhe Eestis. Rakendusuuringu Keskus Cent AR, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Sotsiaalministeerium lk 27-28
http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/toimetised_20112.pdf (20.05.2015)

Bancroft, L., Silvermann, J. G. (2007). „Vägivallatseja lapsevanemana“ lk 86-87 Tartu Naiste Varjupaik

Bancroft, L. (2006). „Miks ta seda teeb“ Tartu Naiste Varjupaik

Bell, K. M., Naugle, A. E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review*, 28, 1097.

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon (2011).

URL: http://www.enu.ee/lisa/451_Convention%20210%20Estonian.pdf (30.05.2015)

Eesti Naiste Varjupaikade Liit (2014).

URL: <http://www.naisteliin.ee/index.php?id=82> (30.05.2015)

Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/29/EL, Euroopa Liidu Teataja

URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:ET:PDF> (30.05.2015)

FRA, European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: an EU-wide survey. Main results report.

URL:http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
(30.05.2015)

Jeffrey, E. jt. (2013). Expanding Resource Theory and feminist- Informed Theory to Explain. Intimate Partner violence Perpetration by Court-Ordered Men, *Violence Against Women* 2013 19(7) 848-880

Johnson, M. P., Leone, J. M. (2005). „*The Differential Effects of Intimate Terrorism and Situational Couple Violence*“. Findings from the national violence against women survey, Pennsylvania State University

Johnson, M. P. (2008). “*A typology of domestic violence. Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*”. Boston, Northeastern University Press

Kaasik, H (2006). Kaassõltuvus
URL:<http://tnk.tartu.ee/0kaassoltuvus.html> (30.05.2015)

Kass, V. (2014). “ *Perevägivalda ohvrite kogemused abi otsimisel Eestis*“, Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi,A.B., Lozano,R. (2002). World report on violence and health, *World Health Organization*
http://whqlibdoc.who.int/publications/2002/9241545615_eng.pdf?ua=1

Laherand, M.-L. (2008). „*Kvalitatiivne uurimisviis*“. Tallinn: OÜ Infotrükk

Linno, M., Soo, K., Stömpl, J. (2011). *Juhendmaterjal perevägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks*. Justiitsministeerium
URL:http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/perevagivalda_juhis_kovidele_veebi.pdf (30.05.2015)

Mihali, S.W., Elliott, D. (1997). A Social Learning Theory Model of Marital Violence. *Journal of Family Violence*, 12(1), 21-47.

Naiste Tugi-ja Teabekeskus (2015)

URL: <http://www.naistetugi.ee> (31.05.2015)

Oldham, J., Key, T., Starak, I.J. (1998). „*Risk olla elus:sissejuhatus gestaltteraapiasse*“
Kirjastus Huma.

Pettai, I., Proos, I. (2013). Vägivald ja naiste tervis. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut

URL:http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Vagivald_ja_naiste_tervis_1_.pdf (30.05.2015)

Reitelmann, E., Piirisild, K., Albrant, M., Sinisalu, K. (2014). „*Naiste Varjupaiga teenusekirjeldus koos finantsplaaniga*“

„*Lähisuhde-ja perheväkivallan ehkäisyyn, puutumiseen ja hoitoon*“ (2008). Raahen Seudun, Terveystenhoollon Kuntayhtyma.

http://www.ras.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/ras/embeds/raswwwstructure/13424_Lahisuhde_ja_perhevakivallan_ekaisy_puuttuminen_hoito.pdf (30.05.2015)

Surva, L (2015). Kuritegevus Eestis 2014.

URL:http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/kuritegevuse_at_2015_0.pdf (30.05.2015)

Surva, L (2014). Kuritegevus Eestis 2013

URL:http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/18_kuritegevus_eestis_2013.pdf (30.05.2015)

Universal Declaration of Human Rights (2015). United Nations Human Rights

URL: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=est> (31.05.2015)

WHO (2010). Preventing intimate partner and sexual violence against women. World Health Organization

URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44350/1/9789241564007_eng.pdf?ua=1

(30.05.2015)

LISA1: Intervjuukava

Kuidas Sa jõudsid Tugikeskuse teenustele?

- Millised asjaolud tegid Sinu jaoks keeruliseks vägivallaringist väljumise?
- Millega/ kellega seoses sündis otsus enda elu muutma hakata?

Milliseid teenuseid Sa Tugikeskuses olles kasutasid?

Mida sooviksid välja tuua sotsiaalnõustamise juures?

- Mida pead oluliseks spetsialistidega suhtlemisel?

Mida sooviksid välja tuua majutusteenuse juures?

Kas psühholoogiga vestlemas käimine aitab Sind kuidagi?

- Sooviksid Sa midagi konkreetset välja tuua?

Mida arvad juriidilisest abist?

Kuidas Tugikeskus Sind veel oleks aidata saanud?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Margit Hiiekivi (sünnikuupäev 14.08.1982),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Naiste kogemused paarisuhtevägivallast väljumisel ja abi saamisel ”, mille juhendaja on MA Kadri Soo.

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 01.06.2015.

